

Verreweg de grootste diversiteit is te vinden in het dynamische landschap van de Noordvaarder (foto: Ruud Prins)

Botanisch onderzoek op Terschelling levert veel nieuws op

PIET ZUMKEHR

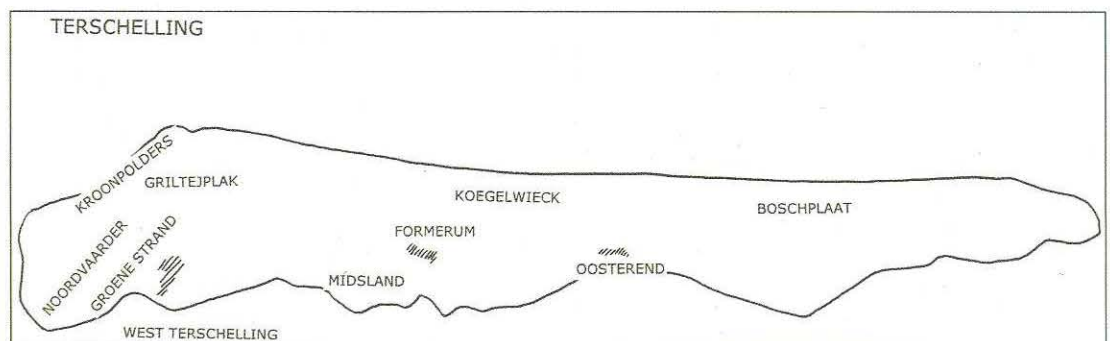
In 2006 werd een uitgebreid onderzoek uitgevoerd naar het voorkomen van zeldzame en indicatieve plantensoorten in de terreinen van Staatsbosbeheer op Terschelling. Een vergelijkbaar onderzoek werd uitgevoerd in 1995/1996 en in 1999/2000. Op deze wijze kunnen de veranderingen in het voorkomen van zeldzame plantensoorten op Terschelling in kaart worden gebracht.

Het onderzoek werd uitgevoerd door Zumkehr Ecologisch Adviesbureau te Midsland op Terschelling. De locaties van bijzondere plantensoorten werden vastgelegd met GPS en het aantal planten of het oppervlak werd genoteerd. Van plantensoorten met een ruime verspreiding op het eiland werd de aanwezigheid per 1/16 kilometerhok vastgesteld, en de frequentie van voorkomen werd aangeduid door middel van een code uit de Tansley-schaal.

Botanische specialiteiten

Voor plantenkenners is Terschelling een waar

eldorado. Het eiland is beroemd door het voorkomen van een aantal plantensoorten die elders in Nederland ontbreken of zeer zeldzaam zijn. De Amerikaanse veenbes of cranberry is daarvan verreweg de meest bekende maar bepaald niet de meest exclusieve soort. De cranberry is immers ook op Vlieland vrij gewoon en komt verspreid in Nederland op nogal wat plaatsen voor. Meer bijzonder zijn eenbloemig wintergroen, valse muizenoor, kleine knotszegge, berendruif en bezemdophei, soorten die binnen Nederland alleen op Terschelling worden gevonden. Met de meeste van deze soorten gaat het redelijk tot goed. Tot de verrassingen van het onderzoek in 2006 kunnen de vondsten van drie nieuwe groeiplaatsen van eenbloemig wintergroen gerekend worden. De oude groeiplaats van deze soort langs het fietspad in het Donkere Bos bij West-Terschelling stelt eigenlijk niets meer voor, en jaren lang werd gevreesd dat de soort op Terschelling en dus ook in Nederland zou uitsterven. Er blijken

Terschelling is beroemd door het voorkomen van een aantal plantensoorten die elders in Nederland ontbreken of zeer zeldzaam zijn. De cranberry is daarvan verreweg de meest bekende maar bepaald niet de meest exclusieve soort (foto: Sytske Dijkse/Foto Fitis).

echter een aantal redelijk vitale groeiplaatsen met bloeiende planten voor te komen in de ondergroei van kruipwilg in de Kroonpolders en ten westen van het Groene Strand. Valse muisenoor is op Terschelling aan een sterke opmars bezig, en het is eigenlijk onbegrijpelijk dat de soort in Nederland nog nooit buiten Terschelling is aangetroffen. Groeiplaatsen van deze soort komen vooral voor in duinvegetaties die door begrazing van konijnen of vee gemillimeterd zijn, zoals in de droge duinen achter de zeereep tussen Hoorn en Oosterend.

Terugtrekken knobbies-vegetatie

Tot de meest waardevolle vegetaties van de Nederlandse duinen behoren de zogenaamde knobbies-vegetaties in vochtige, kalkhoudende duinvalleien. Naast knobbies wordt een aantal markante plantensoorten tot dit vegetatietype gerekend, zoals parnassia, groenknolorchis of sturmia, vleeskleurige orchis, moeraswespenorchis, armbloemige waterbies en zeegroene zegge. De plantensoorten vestigen zich op ingesnoerde strandvlakten en vormen hier een pioniervegetatie met een beperkte levensduur. Na enkele tientallen jaren wordt de vegetatie door andere plantensoorten verdrongen. Het gevolg hiervan is dat knobbies-vegetaties in de duinen alleen kunnen blijven voortbestaan als er maar steeds nieuwe ingesnoerde strandvlakten ontstaan en dus voldoende dynamiek aanwezig is. De enige plek waar zich dergelijke processen op Terschelling nog voordoen is de Noordvaarder. Hier zijn de laatste paar jaar op grote schaal

Berendruif is in Nederland alleen op Terschelling te vinden (foto: Sytske Dijkse/Foto Fitis).

nieuwe groeiplaatsen tot ontwikkeling gekomen, terwijl de groeiplaatsen elders op het eiland de afgelopen twintig jaar vrijwel zijn verdwenen of sterk kwijnende zijn. Momenteel komt van parnassia, vleeskleurige orchis en groenknolorchis 95% van de eilander populatie op de Noordvaarder voor. De populatie van de door de Habitatrictlijn beschermde groenknolorchis behoort hier tot de grootste van Nederland. In 2006 werden ruim 6000 planten gevonden.

Botanische waarde Koegelwiek verminderd

De botanische waarde van de vlakte in de Koegelwiek is verminderd door verzuring in de regenrijke periode tussen 2001 en 2004. De vlakte van de Koegelwiek is vanouds een van de gebieden waar nog oudere knobbies-vegetaties voorkomen. Deze vegetaties hebben vanaf 1986 een nieuwe impuls gekregen nadat Staatsbosbeheer delen van de vlakte heeft geplagd. In 2002 stond het grondwater in de vlakte tot in juli ver boven het maaiveld. Kennelijk heeft het zure regenwater de aanvoer van kalkhoudend grondwater langdurig onderdrukt. In 2006 bleek er van de kalkminnende knobbies-vegetatie in de vallei vrijwel niets over te zijn. Er werden nog enkele exemplaren van de moeraswespenorchis aangetroffen en slechts twee pollen knobbies. Het credo "hoe natter hoe beter" heeft dus ook zijn keerzijde. Wel zijn in de Koegelwiek nog steeds grote groeiplaatsen van addertong aanwezig, en op het meest recent geplagde, en erg natte deel van de vallei komt op grote schaal oeverkruid voor.

Klimaatverandering merkbaar

De opwarming van het klimaat is ook merkbaar in de vegetatie op Terschelling. De laatste jaren ruikt een aantal planten in het Nederlandse kustgebied sterk naar het noorden op. Een aantal van die soorten heeft de laatste jaren ook Terschelling weten te bereiken. Genoemd kunnen worden wilde selderij (op het Groene Strand), zwartmoeskervel (bij West-Terschelling en langs een polderpad bij Formerum), gele hoornpapaver (Cupido's Polder en zeereep bij paal 18), zeewolfsmelk (in 2005 gevonden op de Noordvaarder) en sinds 2006 ook zeevenkel (Noordvaarder).

Dynamisch zeereepbeheer werpt vruchten af

Het blijkt de laatste jaren dat enkele aan dynamische zeereepduinen gebonden soorten zich

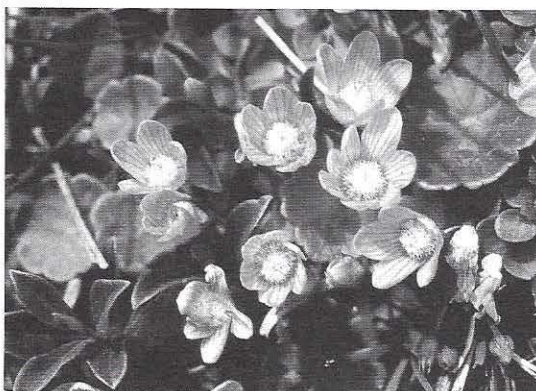
De laatste jaren breidt de blauwe zeedistel, een aan dynamische zeereepduinen gebonden soort, zich uit bij West-Terschelling (foto: Frits van Daalen).

uitbreiden, met name op het westelijke deel van het eiland. Vooral het aantal nieuwe groeiplaatsen van zeewinde valt hier op. Zo is deze gevonden ten westen van het Groene Strand, op de Noordvaarder, in de zeereep bij paal 6 en ten westen van Midsland aan Zee. Ook blauwe zeedistel breidt zich bij West-Terschelling uit, al gaat het hier niet hard. Nog steeds ligt de kern van de verspreiding van deze bijzondere plant op de Boschplaat; in 2006 werden hier bijna 20.000 planten geteld. De populatie van deze soort in de Cupido's Polder, ten noorden van de stuifdijk op de Boschplaat, is echter door kustafslag in gevaar.

Plaggen levert nieuwe kansen op

Het valt op dat de plagprojecten die door Staatsbosbeheer vanaf 1986 zijn uitgevoerd bijna overal zeer succesvol zijn. Enkele plantensoorten hebben sterk kunnen profiteren van het plaggen van duinvalleien, en komen nu op aanzienlijk grotere schaal voor dan twintig jaar geleden. Voorbeeld hiervan is de draadgentiaan, het kleinste bloeiende plantje van Nederland. Op Terschelling komen er momenteel ruim een miljoen exemplaren voor, hoewel het aantal jaarlijks sterk kan verschillen. Nergens in Nederland is draadgentiaan zo talrijk. Andere soorten die sterk hebben kunnen profiteren zijn oeverkruid, ondergedoken moerascherm, stijve moerasweegbree, duizendknoopfonteinkruid, ongelijkbladig fonteinkruid, dwerggras, borstelbies, dwergvlas, teer veder-

Door plaggen is de van Terschelling verdwenen soort teer guichelheil weer teruggekeerd (foto: Sytske Dijkse/Foto Fitis).

kruid, dwergbloem, waterpunge en dwergzegge. Door plaggen zijn de van Terschelling verdwenen soorten teer guichelheil (Groene Landen) en pilvaren (Griltjeplak) weer teruggekeerd. Ook het plaggen van vochtige heide levert bijzondere resultaten op. Het aantal groeiplaatsen van ronde zonnedauw is vooral in het duingebied ten noorden van Midsland sterk toegenomen, en ook moeraswolfsklauw wordt vaker gevonden.

Bijzonderheden

Het onderzoek van 2006 heeft ook een aantal andere bijzondere vondsten opgeleverd. Zo hebben de verspreid in het duin aanwezige bunkers hun botanische waarden. Op veel plaatsen komt langs de randen van deze bunkers breedbladige wespenorchis voor. Het bunkercomplex bij Formerum aan Zee heeft een populatie van muurvaren en een kleine populatie van het zeldzame mosbloempje. Elders komt in een bunker een groeiplaats van de tongvaren voor, een door de Flora- en faunawet beschermde soort. Ook de nieuwe ijsbaan bij Midsland-Noord ontwikkelt zich goed. Hier werden in de zomer van 2006 groeiplaatsen gevonden van groot blaasjeskruid, oeverkruid, ronde zonnedauw en kleine zonnedauw.

Algemene indruk

De algemene indruk is dat de botanische rijkdom van Terschelling redelijk op peil is gebleven ondanks de toegenomen bedekking van dominante soorten als duinriet, helm, riet en kruipwilg. Verreweg de grootste diversiteit is te vinden in het dynamische landschap van de Noordvaarder, het gebied waar natuurlijke dynamische processen een belangrijke plaats innemen. Dat vegetatiesuccessie ook hier in hoog tempo verloopt, blijkt uit de sterke uitbreiding van riet in delen van het terrein in een periode van twintig jaar. Buiten de Noordvaarder is de botanische diversiteit veel minder. Het is echter zeer opvallend dat er in dit opzicht lokale hotspots bestaan, waarvan de botanische waarde gerelateerd is aan het uitvoeren van plagexperimenten of andere vormen van actief beheer door Staatsbosbeheer. Het moge duidelijk zijn dat Staatsbosbeheer de afgelopen dertig jaar een doorslaggevende rol heeft gespeeld aan het behoud van de plantenrijkdom op Terschelling. Zonder actief beheer en zonder natuurlijke dynamische processen zullen dominante soorten de overhand nemen, en zal de botanische diversiteit achteruit gaan.

PIET ZUMKEHR (ZUMKEHR ECOLOGISCH ADVIESBUREAU)